

УДК [338.26:330.52:005.934.2](477)

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА ЯК РЕЗЕРВУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Квак М.В., к.е.н., асистент (ЛНУ імені І. Франка)

У статті викладено теоретичні аспекти стратегічного планування відтворення національного багатства як резерву для реалізації державних цільових програм розвитку економіки. Ідентифіковано взаємозв'язок стратегічного планування відтворення національного багатства та умов досягнення національної економічної безпеки. Розроблено структуру втрат національного багатства та механізм їх запобігання за ієрархічними ознаками.

Ключові слова: національне багатство, національна економіка, стратегічне планування, економічна безпека, державні цільові програми.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Подальша інтеграція у світові глобальні процеси та необхідність посилення міжнародного авторитету України сприяють актуалізації вироблення стратегії державних реформ щодо розбудови соціально-орієнтованої, екологічно збалансованої та інноваційно-інвестиційної економіки. В цьому контексті дуже важливо застосовувати ефективну методологію та нові комплексні підходи до соціально-економічного прогнозування, програмування, планування та моделювання розвитку держави. В умовах стрімкого зростання внутрішніх та зовнішніх, актуальних та потенційних викликів, загроз національній економічній безпеці України відбувається підвищення ролі стратегічного планування відтворення національного багатства в управлінні довгостроковим розвитком економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем стратегічного планування у сфері національної безпеки присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних економістів, зокрема таких, як: Бэтлер А., Возженников А., Горбулін В., Жаліло Я., Качинський А., Ковальський В., Костенко Г., Прохожев А., Райзберг Б., Семенченко А. та інших [1; 3; 4]. У їхніх роботах висвітлено концептуальні засади стратегії національної безпеки держави, обґрунтовано потребу стратегічного планування, а також поєднання стратегічного планування та менеджменту. Проте, детальнішого дослідження потребує **невирішена частина загальної проблеми, котрій присвячується стаття:** стратегічне планування розширеного відтворення національного багатства України та створення резервів для реалізації цільових програм розвитку держави, що відповідає вимогам національної економічної безпеки.

Цілі статті (постановка завдання). Метою нашого дослідження є розкриття теоретичних аспектів стратегічного планування відтворення національного багатства як резерву для реалізації державних цільових програм розвитку економіки та забезпечення національної економічної безпеки. Відповідно до цього передбачено наступні завдання: здійснити теоретичний аналіз стратегічного планування у сфері національної економічної безпеки; виокремити фактори, що впливають на досягнення прийнятного рівня економічної безпеки держави; систематизувати механізми запобігання втратам національного багатства України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стратегічне планування – деталізований опис мети, завдань і комплексу заходів щодо реалізації фундаментальних цілей стратегії національної безпеки [1, с. 15]. Так, одним із стратегічних пріоритетів політики національної безпеки, вказаних в Стратегії національної безпеки України від 12 лютого 2007 року № 105/2007, є забезпечення прийнятного рівня економічної безпеки, що неможливе без здійснення структурної перебудови і підвищення конкурентоспроможності національної економіки [2]. Це стосується покращення інвестиційного клімату держави та формування безпечного міжнародного середовища, сприятливого для реалізації національних інтересів України; реформування податкової системи; підвищення ефективності використання коштів бюджету; зменшення зовнішнього боргу держави; зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання та розвитку екологічно-інноваційного підприємництва; реалізації державної політики стимулювання високотехнологічного експорту; розширення внутрішнього ринку; уникнення критичної залежності національної економіки від

кон'юнктури світових ринків; розширення інвестиційних можливостей для реалізації інноваційних проєктів; визначення власних конкурентних переваг щодо національного багатства та формування інфраструктури ноосферизованої економіки як бази конкурентоспроможності України у міжнародному просторі.

Необхідність застосування програмно-планового інструментарію державного управління щодо реалізації реформування економіки в контексті досягнення економічної безпеки підтверджують низькі рейтинги показників України серед країн Європи і світу. Так, у рейтингу в категорії «безпека життя» Україна зайняла 69-те місце, у рейтингу глобальної конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook 2010 – 82-ге місце серед 133 країн, з макроекономічної стабільності – 106-те місце, а у рейтингу економічної свободи (від інституту Heritage Foundation і видання The Wall Street Journal) – 162-те місце серед 183 країн світу. У рейтингу (Transparency International) за рівнем корупції Україна посіла 146-те місце з 180 країн. Серед країн Європи за рівнем життя після України залишились тільки дві країни — Молдова і Албанія [3, с. 20-21]. Ці дані свідчать про те, що Україна значно відстає від інших європейських держав. Особливо це стосується зростання корупції у державних структурах і падіння довіри до них з боку громадян.

Національна економічна безпека України, як якісна характеристика динамічного стану соціально-економічної системи та головний критерій ефективності державної економічної стратегії, є мірилом спроможності держави підтримувати послідовну реалізацію національно-державних інтересів, стійку дієздатність суб'єктів господарювання, оптимальні умови життєдіяльності населення держави. Завдання економічної безпеки мають національний характер, а тому, в першу чергу, стосуються збереження

економічного суверенітету держави (повна незалежність від інших держав у внутрішніх справах і зовнішніх відносинах) [4, с. 21]. Звідси виходить, що проблеми економічної незалежності потрібно розглядати в контексті економічної безпеки країни. Тому вони тісно пов'язані з правом власності українського народу на своє національне багатство.

Економічна безпека держави є необхідною умовою функціонування національної економіки в режимі розширеного відтворення, що дає змогу задовольнити потреби особи, суспільства, держави. Отже, базовим національним інтересом в національній економіці є запобігання втратам, збереження та відтворення джерела свого існування – національного багатства. Таким чином, забезпечення економічної безпеки безпосередньо пов'язане з наявністю, стратегічним плануванням та відповідним використанням, збереженням національного багатства, як необхідної передумови здійснення економічного розвитку та результату постійно відтворюваного процесу нагромадження і використання матеріальних, духовних, історичних, природних елементів для задоволення потреб нації.

Нехтування втратою значного обсягу національного багатства може призвести до руйнування системи життєзабезпечення нації та поступової втрати суверенітету держави. Тому, на нашу думку, доцільно систематизувати механізми запобігання втратам національного багатства України за ієрархічними ознаками (табл. 1). Структуру втрат національного багатства слід розглядати на трьох рівнях: загальнодержавному, регіональному та локальному (місцевому); чинники виявлення цих втрат – в розрізі трьох категорій: природно-ресурсних, соціально-демографічних та техногенно-економічних; механізми запобігання цим втратам – в інституційному, управлінському, соціально-економічному, внутрішньо- та зовнішньополітичному зрізах.

Таблиця 1

Структура втрат національного багатства України (НБ) за ієрархічними ознаками*

Рівень системи НБ	Категорії втрат НБ	Чинники виявлення втрат НБ	Механізми запобігання втратам НБ				
			Інституційний	Управлінський	Соціально-економічний	Внутрішньо-політичний	Зовнішньополітичний
1	2	3	4	5	6	7	8
Загальнодержавний	Природно-ресурсні втрати	Зниження біопродуктивності землі, скорочення площі лісів, зменшення площі водоймищ, втра-та біорозмаїття, втрати наземних екосистем	Громадські інститути моніторингу, інститут stake-holder (прав акціонерної власності)	Державні цільові програми з охорони навколишнього природного середовища	Система державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів, механізм зборів за спеціальне використання природних ресурсів	Державні пріоритети сталого розвитку	Програма інтеграції України до ЄС в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

1	2	3	4	5	6	7	8
Загально-державний	Соціально-демографічні втрати	Збільшення смертності населення, зниження народжуваності, відтік людського капіталу	Інститути моніторингу соціально-демографічної ситуації, інститут Уповноваженого ВР України з прав людини	Державні цільові програми соціально-економічного розвитку	Система визначення економічних активів країни з врахуванням вартості людського і природного капіталу	Державні пріоритети соціально-економічного розвитку	Звернення до Європейського суду з прав людини
	Техногенно-економічні втрати	Скорочення темпів зростання ВВП, зменшення виробничого і наукового потенціалу	Інститут моніторингу техногенно-економічної ситуації в державі	Економічні та науково-технічні державні цільові програми	Система бюджетного фінансування освіти і науки	Державні пріоритети техногенно-економічного розвитку	Формування партнерства та підтримка країн, що розвиваються, щодо зниження заборгованості, розвитку технологій
Регіональний	Природно-ресурсні втрати	Зниження екологічного добробуту населення	Регіональні моніторингові системи	Природоохоронні регіональні цільові програми	Система регіонального бюджетного фінансування природоохоронних заходів, механізм зборів за спеціальне використання природних ресурсів	Регіональні пріоритети розвитку в даній сфері	Міжнародні зобов'язання України у даній сфері, що закріплені відповідними міждержавними угодами
	Соціально-демографічні втрати	Зниження соціального добробуту населення	Регіональні моніторингові системи	Програми підготовки, що надаються центрами зайнятості	Система визначення економічних активів регіону з врахуванням вартості людського і природного капіталу	Регіональні пріоритети розвитку в даній сфері	Міжнародні зобов'язання України у даній сфері, що закріплені відповідними міжрегіональними угодами
	Техногенно-економічні втрати	Економічні збитки регіональних бюджетів	Регіональні моніторингові системи	Інвестиційні програми регіонального розвитку	Система бюджетного фінансування освіти і науки	Регіональні пріоритети розвитку в даній сфері	Міжнародні зобов'язання України у даній сфері, що закріплені відповідними міжрегіональними угодами
Локальний (місцевий)	Природно-ресурсні втрати	Зменшення частки територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Інститути моніторингу ходу реформ на території	Муніципальні програми сталого розвитку	Система бюджетного фінансування природоохоронних заходів	Місцеві пріоритети розвитку в даній сфері	Безпосередні взаємовідносини з міжнародними організаціями
	Соціально-демографічні втрати	Зниження соціального добробуту населення	Інститути моніторингу ходу реформ на території	Програми соціально-демографічного розвитку територій	Система визначення економічних активів з врахуванням вартості людського і природного капіталу	Місцеві пріоритети розвитку в даній сфері	Безпосередні взаємовідносини з міжнародними організаціями
	Техногенно-економічні втрати	Економічні збитки місцевих бюджетів	Інститути моніторингу ходу реформ на території	Місцеві ініціативи в цій сфері	Система бюджетного фінансування освіти і науки	Місцеві пріоритети розвитку в даній сфері	Безпосередні взаємовідносини з міжнародними організаціями

* складено автором

Висновки і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Зараз Україні необхідно спрямувати всі зусилля на збереження і примноження національного багатства, забезпечення конкурентоспроможного, економічного, соціального та екологічно збалансованого, довгострокового розвитку держави, як пріоритетних умов збільшення можливостей держави щодо захисту своїх національних інтересів та гарантування національної економічної безпеки. Водночас, слід зауважити, що це призведе до підвищення ролі програмно-цільових методів в управлінні національною економікою та необхідності забезпечення оптимальних пропорцій відтворення національного багатства, що стане напрямом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія

Аннотація. В статті изложены теоретические аспекты стратегического планирования воспроизводства национального богатства как резерва для реализации государственных целевых программ развития экономики. Идентифицирована взаимосвязь стратегического планирования воспроизводства национального богатства и условий достижения национальной экономической безопасности. Разработана структура потерь национального богатства и механизм их предотвращения по иерархическим признакам.

Ключевые слова: национальное богатство, национальная экономика, стратегическое планирование, экономическая безопасность, государственные целевые программы.

Summary. The article deals with theoretical aspects of the strategic planning of national wealth recreation as a reserve for realization state purpose-oriented programs of economic development. The relationship between strategic planning of national wealth recreation and ways to achieve national economic security is identified. The structure of national wealth losses and the mechanism of their prevention according to hierarchic features is worked out.

Keywords: national wealth, national economy, strategic planning, economic security, state purpose-oriented programs.

Рецензент д.е.н., професор ЛНУ ім. І.Франка Стефанишин О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.

УДК 330. 115(078.8)

ДИНАМИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ИНДИКАТОРОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

**Клебанова Т.С., д.э.н., профессор,
Сергиенко Е.А., к.э.н., доцент,
Гурьянова Л.С., к.э.н., доцент (ХНЭУ)**

В статті запропонований комплекс динамічних моделей індикаторів економічної безпеки держави, який на основі застосування інструментарію коінтеграційного, фазового та біфуркаційного аналізу, дозволяє одержати комплексну оцінку і провести аналіз стійкості функціонування макро й регіональних систем.

Ключові слова: економічна безпека, індикатори, економіко-математичні динамічні моделі, оцінка, аналіз, система управління